

Ключевые слова: аграрная сфера, организационно-экономический механизм формирования регуляторной политики, организационно-экономический механизм реализации регуляторной политики.

Abstract.

Shibaeva N.V. Formation and realization of the organizational and economic mechanism of the regulatory policy in the agrarian sector.

The article clarifies the content of the organizational and economic mechanism of regulatory policy components in the agrarian sector of the: tools, levers, forms, methods. The structure of the organizational and economic mechanism of regulatory policy in general is analyzed, the dividing mechanisms of regulatory policy in the agrarian sector into the formation and implementation is proposed, it promotes understanding and improvement of both the object-subjective structure of the process of preparation and the object-subjective process of its implementation. The logical sequence of the main stages of implementation of the organizational and economic mechanism of regulatory policy in the agrarian sector is determined.

Key words: agrarian sphere, organizational and economic mechanism of regulatory policy formation, organizational and economic mechanism of regulatory policy implementation.

УДК 379.85

РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

**БОБЛОВСЬКИЙ О.Ю., К.Ф.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. В теперішній час багато людей працює та проживає в густо населених урбанізованих районах. Кожна людина на Землі працює напружено і тому потребує повноцінного відпочинку. Це значною мірою формує потребу в спеціальних видах туризму: короточасного відпочинку, відпочинку поза високого сезону, активних видів туризму, короточасних поїздок в інші міста з пізнавальними цілями, вибору турів з проживанням не в готелях, а в апартаментах із самообслуговуванням, зеленого туризму тощо. У перспективі очікується, що світ стане більш вивченим, і буде з'являтися все менше нових туристичних центрів, посилиться тенденція до подорожей в більш віддалені, менш відомі та малодоступні місця [1]. Головною особливістю розвитку сучасного туризму є потреба у створенні індивідуалізованого туристського продукту, який би відповідав постійно мінливому комплексному характеру потреб туристів і міг би

бути гнучко і швидко трансформований з урахуванням впливу політичних, економічних та інших факторів розвитку світу. Поглиблюється та розширюється диверсифікація видів туристської діяльності, що задовольняє всі більш складні потреби сучасної людини в розмаїтті відпочинку та дозвілля [2], освоєнні нових напрямків і ринків міжнародного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання розвитку спеціальних видів туризму розглядалися у працях Ю. Алексєєва, О. Бабкіна, М. Лендела, В. Мікловди, М. Пітюлича та інших дослідників.

Формулювання цілей статті. Мета статті – показати роль спеціалізованих видів туризму в розвитку національної туристичної галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час туризм є потужною світовою індустрією. За швидкі темпи зростання він визнаний економічним феноменом сторіччя. У багатьох країнах туризм відіграє значну роль у формуванні ВВП, створенні додаткових робочих місць, забезпеченні зайнятості. Туризм має великий вплив на такі ключові галузі економіки як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку країни. Значення туризму, як джерела валютних надходжень і розширення міжнародних контактів, стає дедалі більше. За даними СОТ, внесок туризму у світову економіку становить близько 11 % світового ВВП [3]. До обслуговування такої кількості людей, які переміщуються по всьому світу, залучається ще більша кількість фахівців багатьох суміжних з туризмом галузей. У туризмі зайнято 130 млн. осіб (кожен 15-й). Існує прямий зв'язок між тенденціями розвитку індустрії туризму та загальними економічними, технічними та соціальними досягненнями. Зростаючий рівень життя в розвинених індустріальних країнах світу веде до зростання тривалості відпусток і досить високому рівню пенсійного забезпечення, що також значно впливає на розвиток туризму.

Стрімкий розвиток туризму, організація масового відпочинку людей, забезпечення необхідного при цьому комфорту привели до створення в багатьох розвинених країнах цілої індустрії відпочинку, що отримала назву «туризм» та зайняла провідні позиції в національних економіках.

В розвитку туризму виділяють чотири етапи [4]:

1. До початку XIX ст. – елітарний туризм, зародження спеціалізованих підприємств з виробництва туристичних послуг;

2. XIX ст. – Перша світова війна – революційні зміни в розвитку транспорту, створення перших бюро подорожей;

3. Період між двома світовими війнами – початок становлення масового туризму;

4. Після Другої світової війни – сучасний етап – масовий туризм, формування туристичної індустрії як міжгалузевого комплексу по виробництву товарів і послуг для туризму.

Перший етап визначається як передісторія туризму. Так, в античні часи основними мотивами подорожей були торгівля, освіта, паломництво, лікування. У Стародавній Греції зародилися спортивні поїздки, коли на Олімпійські ігри збиралися жителі з усієї країни. Ранні фінікійці плавали Середземним морем до берегів сьгоднішніх Сирії та Лівану, розміщуючи там свої колонії і розвиваючи торгівлю. У середньовіччі посилюється релігійний характер подорожей. Релігійні переконання спонукали мільйони віруючих здійснювати паломництва до святинь: мусульман – до Мекки, християн – до Єрусалима і Риму. Середньовічні церкви стали пануючими інстанціями та єдиною визнаною владою в різних країнах. Монастирі брали мандрівників. Епоха Ренесансу і Просвітництва послаблює релігійні мотиви і підсилює індивідуальний характер та освітню спрямованість поїздок. Молоді дворяни нерідко відправлялися в своєрідні «гран-тури» по Європі, перш ніж вступити на терені професійної або політичної діяльності. До середини XIX ст. подорожі були не самоціллю, а необхідною умовою і засобом для досягнення власне мети (торгівля, паломництво, розширення кругозору), а також відрізнялися примітивними засобами пересування. Другий етап в історії туризму характеризується революційними змінами у розвитку транспорту. Винаходи пароплава, паровоза, що супроводжувалися розширенням мережі доріг, зумовили більшу надійність і швидкість пересування при одночасному зниженні витрат на подорожі. Підвищення якості та надійності транспортних перевезень в сукупності з їх здешевленням, а також поступове скорочення робочого часу викликали істотне збільшення потоків подорожуючих. У зв'язку з цим виникли перші підприємства, що спеціалізувалися на обслуговуванні тимчасових відвідувачів. На зміну скромним «кімнатам для гостей» у будинках священнослужителів, монастирях і релігійних місцях прийшли перші готелі. До середини XIX ст. індустрія відпочинку розширює сферу діяльності. З'являються перші бюро подорожей, в завдання яких входили організація туристських поїздок і реалізація їх споживачеві. Класичним прикладом є груповий тур на

відпочинок, організований англійцем Т. Куком в 1841 р. Він створив (спочатку в Лестері, потім в Лондоні) перші бюро подорожей. У 1854 р за їх зразком К. Різелъ відкрив перше німецьке бюро подорожей в Берліні. У другій половині ХІХ ст. туристські бюро були створені в багатьох країнах світу. Починаючи з 1862 р з'являються перші каталоги туристичних поїздок, що відобразили процес розширення туристичного попиту. Перша світова війна, Велика депресія 30-х рр. і Друга світова війна зробили негативний вплив на розвиток туризму. Разом з тим саме в період між цими війнами зароджується масовий туризм (третій етап), розквіт якого припадає на післявоєнні десятиліття. Після Другої світової війни туризм набуває дійсно масового характеру (четвертий етап). З предмета розкоші він стає потребою для більшості населення високорозвинених країн. Формується індустрія туризму зі своїми інститутами, продуктом, виробничим циклом, методами організації та управління. Даний етап характеризується швидким зростанням кількості подорожуючих, збільшенням числа туристських підприємств та обсягів їх виробництва, масовим будівництвом засобів розміщення, об'єктів туристичної інфраструктури. Особливістю сучасного туризму є широкий міжнародний обмін. При цьому в попиті та пропозиції на ринку відбулися істотні зміни. Даний факт дає підставу стверджувати, що масовий конвеєрний туризм трансформувався в масовий диференційований. Якщо перший передбачає знеособленість послуг в розрахунку на однорідність потреб і мотивацій туристів, то другий характеризується різноманітністю пропонованих послуг і досить чітко вираженою спеціалізацією туристського пропозиції. Такими послугами стають послуги спеціалізованого туризму.

Найбільш поширеними є рекреаційний та пізнавальний туризм [5].

Рекреаційний туризм відрізняється великою різноманітністю і може включати видовищно-розважальні програми, полювання, риболовлю, музичну та художню творчість, відвідування спортивних заходів в якості глядача тощо.

Лікувально-оздоровчий туризм обумовлений потребою в лікуванні різного роду захворювань та оздоровленні організму після перенесених хвороб. Тут можна говорити про тури з виключно лікувальною метою, для лікування будь-яких важких захворювань, реабілітації після травм, аварій, операцій і турах лікувально-оздоровчих, з метою підтримки молодості, краси та здоров'я, зняття стресу і втоми.

Пізнавальний (екскурсійний) туризм включає в себе поїздки з метою ознайомлення з природними та історико-культурними пам'ятками, музеями, театрами, традиціями народів в країні, яка відвідується. Поїздка може включати в себе пізнавальні та рекреаційні цілі одночасно.

Спортивний туризм передбачає виїзд для відвідування спортивних заходів в тих чи інших країнах і регіонах [6].

Етнічний туризм має на меті відвідування місця народження або походження сім'ї, а також місця проживання родичів і / або близьких. Цей вид туризму носить назву ностальгічного. Пріоритетне значення цей вид туризму має для країн, де проживають великі діаспори людей родом з інших країн.

Релігійний туризм ґрунтується на релігійних потребах людей різних конфесій. Релігійний туризм можна назвати найдавнішим, його коріння сягає в незапам'ятні часи. Він має дві основні різновиди: паломницький туризм (окремо слід виділити духовно-паломницький напрямок) і релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості. Релігійний туризм в окремих конфесіях має свої особливості.

Також велике поширення отримав освітній туризм, який передбачає тури тривалістю від 15 днів до 3 місяців або більше з метою підвищення кваліфікації або поглиблення знань з тих чи інших дисциплін. Найбільш популярними в даний час є освітні тури з метою вивчення іноземних мов або поглиблення знань іноземної мови. Також широкого розповсюдження набуває отримання освіти за кордоном. В Польщі навчається близько 50 тис. українських студентів, в Чехії – понад 30 тис.

Останнім часом з'явилися і користуються попитом нові види туризму: екотуризм, агротуризм, екзотико-пригодницький та екстремальний туризм.

Поява на ринку цих нових видів послуг обумовлено багатьма факторами: науково-технічним прогресом, який надає все нові можливості в організації поїздок, урбанізацією, в зв'язку з якою виникає бажання зняти стрес і абстрагуватися від життєвої рутини, а при певному стабільному рівні доходу, який дозволяє подорожувати, виникає пересиченість від стандартних туристичних програм.

Екологічний туризм - подорожі до відносно неспотворених або незабруднених областей з унікальними природними об'єктами. Екотуризм – це природний туризм, який включає вивчення навколишнього природного середовища і служить для поліпшення

становища в цьому середовищі. В основі екотуризму лежить турбота про навколишнє середовище. На перший план виходить організація поїздки з обмеженим числом учасників в природні зони з можливими відвідин місць, що представляють культурний інтерес, з метою реалізації різних проектів охорони та раціонального використання природних ресурсів. Цим видом туризму займаються відомі особи, наприклад король Норвегії Олаф разом з родиною бере участь у багатьох екологічних заходах.

В даний час виділяють чотири види екологічного туризму:

1. **Науковий туризм.** Як правило, туристськими об'єктами в таких турах виступають особливо природні території, які охороняються, заповідники, заказники, національні парки. В ході наукових екологічних турів туристи беруть участь в різних дослідницьких експедиціях, ведуть польові спостереження. Широко відомі екотури в Латинській Америці: круїзи по Галапагоським островам.

2. **Тури історії природи.** Це сукупність навчальних, науково-культурних і туристських екскурсій, що пролягають по спеціально створеним екологічним маршрутам. Найбільш часто такі екологічні тури організують по територіях заповідників, національних парків, по туристським територіям та акваторіям. Цей вид туризму особливо популярний в Німеччині, тому його часто називають німецькою моделлю розвитку екологічного туризму.

3. **Пригодницький туризм.** У нього можна включити наступні тури:

- discovery amp; adventure holidays (віддалені регіони);
- short destinations (короткострокові тури на велосипедах);
- walking amp; trekking (пішохідні маршрути по складній місцевості);
- multi activity holidays (подорожі зі значними фізичними навантаженнями);
- overland tours (подорожі на спеціально переобладнаних для житла автомобілях).

Даний вид екотуризму об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі. До даного виду екологічного туризму також належать такі: альпінізм, скелелазіння, льодолазіння, спелеотуризм, гірський і пішохідний туризм, водний, лижний, гірськолижний туризм, кінний туризм, дайвінг, парапланеризм. Багато з цих видів туризму з'явилися недавно і відносяться до спеціального виду туризму - екстремального.

4. Подорожі в природні заповідники та резервації. Висока атрактивність унікальних й екзотичних природних об'єктів та явищ, що знаходяться в заповідниках, приваблює безліч туристів. Наприклад, 60 % туристів, що прибувають до країн Латинської Америки, мають на меті відвідування національних парків, природних заповідників і резервацій. Цей вид екологічного туризму найбільш розвинений в Австралії, тому його часто називають австралійською моделлю розвитку екологічного туризму.

Ще одним видом спеціального туризму є екстремальний туризм [7]. Захоплення людей екстремальним туризмом зростає з кожним роком. За деякими оцінками, на частку цього сегмента припадає понад 10 % туристського ринку в світі, а темпи зростання екстремальних поїздок перевищують середні темпи зростання туризму в цілому. До екстремального туризму долучаються люди різного віку і професій, що мають різне сімейне та суспільне становище, істотно відрізняються рівнем культури й фізичного розвитку. Феномен екстремального туризму пояснюється зміною моралі та смаків. Сучасна людина, що звикла до стабільного способу життя та технічного прогресу, відчуває потреби в адреналіновому сплеску. Екстремальний туризм є одним із способів легального задоволення цієї потреби, чим завойовує все більшу популярність серед жителів сучасного світу. Вони стають своєрідним товаром на «ярмарку марнославства»: зараз, коли поїздки в найдаальші краї доступні для багатьох, «вершки суспільства» прагнуть виділитися, піднятися над масою будь-яким шляхом.

Сплави по бурхливих річках, лижні подорожі, занурення в глибини океанів і «паріння» в хмарах - так тепер виглядає відпочинок, який замінив собою розповсюджений «пляжно-готельний» туризм.

Останнім часом активно розвивається пригодницький туризм – вид туризму, який об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування та відпочинку на природі, що мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми та досягнення спортивних результатів. Екстремальний туризм відноситься до найбільш небезпечних видів туризму, його мета і полягає в тому, щоб відчути небезпеку. Розвиток екстремального туризму тісно пов'язаний з історією розвитку екстремальних видів спорту, серед яких скайсерфінг, трекінг, хелі-скі, фрі-райд, рафтинг тощо.

Активні види відпочинку завойовують все більшу популярність і в Україні серед простих туристів. Екстремальний туризм ділитися на

ряд видів: повітряний, наземний, водний, гірський та екзотичний.

Стрибки з парашутом – один з видів авіаційного спорту. Підрозділяється на підвиди: класика, групова акробатика, купольна акробатика, фріфлай, скайсерфінг, фрістайл, свуп, парашутно-атлетичне багатоборство, пара-скі та ін.

Наземний вид екстремального туризму включає в себе широкий спектр розваг таких як мото-, авто- та піші подорожі, відвідування печерних комплексів, велопроголянки.

До водних видів відносяться: дайвінг - це підводне плавання зі спеціальним спорядженням; вейкбордінг є комбінацією водних лиж, сноуборду, скейта та серфінгу; водні лижі є гідною заміною гірських і бігових зимових лиж; віндсерфінг – різновид парусного спорту, гонки на спеціальній овальній дошці; каякінг в якому розвиваються три основні напрямки - гребний слалом, родео і сплав. Слаломний каякінг – це вміння маневрувати на каяку, відчуваючи човен і воду. Родео, на відміну від слалому - це не тільки віртуозна техніка, але і елемент гри. Фрістайл на каяку - це виконання різних трюків на човні за рахунок особливостей рельєфу річки. Рафтинг – це спуск по гірській річці на каное або спеціальних плотах.

Гірські види туризму: альпінізм – вид спорту і активного відпочинку, який має на меті сходження на вершини гір з подальшим спуском шляхом підйому або іншим шляхом; гірськолижний туризм – спуск з гір природними сніжними схилами або спеціально підготовленими трасами на лижах; сноубординг – спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці; фріскінг – спуск крутими неспідготовленими схилами зі складним рельєфом; скітур – гірський туризм з використанням лиж і спеціальних кріплень для підйому в гору; лижний альпінізм – сходження на гору з метою спуститися на лижах чи сноуборді.

Також існує й багато інших видів спеціального туризму і з кожним роком знаходиться все більше їх прихильників.

Висновки. Розвиток туризму в зарубіжних країнах досяг значних успіхів як галузь економіки і як засіб відпочинку, який пропонує різноманітні послуги. Досвід провідних країн світу дозволяє використати його на теренах України, тому що на її території знаходиться багато місць в яких можна організувати надання туристичних послуг з приведених видів.

Література.

1. **Сокол Т.Г.** Основи туризмознавства: [навчальний посібник] / **Т.Г. Сокол**. – К., 2006. – 76 с.
2. **Федорченко В.К.** Філософія туризму: [навчальний посібник] / За ред. **В.К. Федорченка, В.С. Пазенка**. – К., 2004.
3. Статистичний бюлетень: Туризм в Україні – 2014. – К.: Держтурадміністрація, 2015. – 49 с.
4. **Гуляев В.Г.** Организация туристской деятельности: [учебное пособие] / **В.Г. Гуляев**. – М.: Нолидж, 1996. – 311 с.
5. **Смаль І.В.** Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
6. **Бабкін О.В.** Спеціальні види туризму / **О.В. Бабкін**. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2008. – 252 с.
7. **Щербаков В.В.** Современные формы экстремального туризма / **В.В. Щербаков** // Бизнес-план. – 2009. – № 10. – 63 с.

References.

1. **Sokol T.H.** (2006). *Osnovy turizmознаvstva [Fundamentals of tourism]*. Kyiv: (n.p.), p. 76 [in Ukrainian].
2. **Fedorchenko V.K., Pazenko V.S.** (Eds.). (2004). *Filosofіia turyzmu [The philosophy of tourism]*. Kyiv: (n.p.) [in Ukrainian].
3. *Statystychnyi biuleten: Turyzm v Ukraini – 2014 [Statistical Bulletin: Tourism in Ukraine – 2014]* (2015). Kyiv: DerzhTURADMINISTRATSIIA, p. 49 [in Ukrainian].
4. **Gulіaev V.G.** (1996). *Organizatsiia turistskoi deiatelnosti [Organization of tourist activities]*. Moscow: Holidzh, p. 311 [in Russian].
5. **Smal I.V.** (2010). *Turystychni resursy svіtu [Tourist resources of the world]*. Nizhyn: Vydavnytstvo Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia, p. 336 [in Ukrainian].
6. **Babkin O.V.** (2008). *Spetsialni vydy turyzmu [Special types of tourism]*. Rostov-na-Donu: Feniks, p. 252 [in Ukrainian].
7. Shcherbakov V.V. (2009). *Sovremennye formy ekstremalnogo turizma [Contemporary forms of extreme tourism]*. *Biznes-plan – Business plan*, No 10, p. 63 [in Russian].

Показана роль туризму в економіці світу. В статті приведено історію розвитку туризму в світі. Приведено основні види спеціального туризму. Показано причини захоплення такими видами туризму.

Ключові слова: туризм, спеціальні види туризму, рекреаційний туризм, пізнавальний туризм, екстремальний туризм.

Анотація.

Бобловський О.Ю. Розвиток спеціальних видів туризму в Україні.

У статті показана роль спеціалізованих видів туризму в розвитку національної туристичної галузі України. Встановлено, що туризм має великий вплив на такі ключові галузі економіки як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, оскільки виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку країни. На теперішній час найбільш поширеними у світі є рекреаційний та пізнавальний туризм. При цьому останнім часом з'явилися і користуються попитом нові види туризму: екотуризм, агротуризм, екзотико-пригодницький та екстремальний. Україна, з метою покращення ситуації в туристичній галузі, без сумніву має більш активно використовувати багатий досвід зарубіжних країн у розвитку цієї сфери на власних теренах.

Ключові слова: туризм, спеціальні види туризму, рекреаційний туризм, пізнавальний туризм, екстремальний туризм.

Аннотация.

Бобловський А.Ю. Развитие специальных видов туризма в Украине.

В статье показана роль специализированных видов туризма в развитии национальной туристической отрасли Украины. Установлено, что туризм оказывает огромное влияние на такие ключевые отрасли экономики как транспорт, связь, строительство, сельское хозяйство, поскольку выступает своеобразным катализатором социально-экономического развития страны. В настоящее время наиболее распространенными в мире являются рекреационный и познавательный туризм. При этом в последнее время появились и пользуются спросом новые виды туризма: экотуризм, агротуризм, экзотико-приключенческий и экстремальный. Украина, с целью улучшения ситуации в туристической отрасли, без сомнения должна более активно использовать богатый опыт зарубежных стран в развитии этой сферы на собственных просторах.

Ключевые слова: туризм, специальные виды туризма, рекреационный туризм, познавательный туризм, экстремальный туризм.

Abstract.

Boblovsky O.Yu. The Development of special types of tourism in Ukraine.

The article shows the role of the specialized types of tourism in the development of national tourism industry of Ukraine. Found that tourism has a huge impact on such key industries as transport, communications, construction, agriculture, acts as a catalyst for socio-economic development of the country. Currently, the most common in the world are recreational and educational tourism. In recent years, and there was demand for new types of tourism: ecotourism, agro tourism, Exotic adventure and extreme. Ukraine, with the aim of improving the situation in the tourism industry, without a doubt has more actively use the experience of foreign countries in the development of this sector on their own territory.

Key words: tourism, special tourism, recreational tourism, educational tourism, adventure tourism.